

Yazarlar/Authors

İsmail KELEŞ* Erkan DURAR** Mustafa DURMUŞ***

Makale Adı/Article Name

Koronavirüs (Covid-19) Salgın Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin
Algılanan Stres Düzeylerini Etkileyen Faktörler****

*Factors Affecting The Perceived Stress Levels of University Students
During The Coronavirus (COVID-19) Outbreak*

öz

Amaç: Bu çalışma Koronavirüs pandemi sürecinin üniversite öğrencilerinde algılanan stres seviyelerini etkileyen etmenlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Materyal ve Metod: Çalışma, Ocak 2021 ile Şubat 2021 tarihleri arasında Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan bir üniversitesinin öğrencileri ile yürütülmüştür. Çalışma 728 öğrenci ile tamamlanmıştır. Çalışmanın anket formları "Google Formlar" ile düzenlenerek bireyler gönderilen bağlantı linki ile toplanmıştır. Veri toplama "Kişisel Bilgi Formuna Ait Sorular", ile "Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)" kullanılmıştır. "Verilerin yorumlanmasında sıklık ve yüzdelik hesaplama, bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü anova testi kullanılmıştır".

Bulgular: Öğrencilerin Algılanan strete 10.33±3.80, algılanan baş etmede 5.50±2.32 ve toplamda 15.84±5.19 puan ortalamasının olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun 21-23 yaş aralığında, kızlardan oluştuğu, gelir durumlarının kötü olduğu, herhangi bir kronik hastalığı olmadığı ve hayata umutlu baktıkları tespit edildi.

Sonuç: Katılımcıların Algılanan Stres Ölçeği toplam puan ortalamaları orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş, cinsiyet, gelir durumu, ebeveyn tutumu, hayata umutlu bakabilme ve öğrenim durumları ile algılanan stres düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Üniversite öğrencileri, Pandemi, Stres.

ABSTRACT

Objective: This study was conducted to determine the factors affecting the perceived stress levels of university students during the coronavirus outbreak process.

Materials and Methods: The study was carried out with students of a university located in the Eastern Anatolia Region of Turkey between January 2021 to February 2021. The research was completed with 728 students. Questionnaires of the data were prepared with Google Forms and collected with the link address sent to the individuals. In data collection, "Questions Regarding Students' Socio-Demographical Characteristics" and "Perceived Stress Scale (PSS)" were used. Frequency and percentage calculation, independent groups t test and one-way anova test were used to evaluate data.

Results: It was determined that the students averaged 10.33±3.80 in perceived stress, 5.50±2.32 in perceived coping, and 15.84±5.19 in total. It was determined that most of the participants of the study were women between the ages of 21-23 who had low income, did not have any chronic diseases, and were hopeful about life.

Conclusion: It was determined that the participants' perceived stress scale total score averages were at a moderate level. A significant relationship was found between the age, gender, income status, parental attitude, hopeful outlook on life, and educational status of the students participating in the study and their perceived stress levels.

Keywords: COVID-19, University students, Pandemic, Stress.

* Öğr. Gör., Iğdır Üniversitesi, S.H.M.Y.O., Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, ismailkeles4@gmail.com ORCID: 0000-0002-6575-8029

** Öğr. Gör., Iğdır Üniversitesi, S.H.M.Y.O., Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, erkan.durar@igdir.edu.tr ORCID: 0000-0003-1793-0522

*** Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, saremeryem01@gmail.com ORCID: 0000-0002-7559-4187

**** Bu makale için, Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurul Başkanlığının 29.12.2020 tarih ve 2020/33 sayılı kararıyla "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği"ne uygunluk kararı verilmiştir.

Giriş

Çin'in Wuhan kentinde meydana gelen koronavirüs(COVID-19) salgını kısa bir süre içerisinde dünyanın her tarafına dağılmış ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir (Kiyat ve ark., 2020: 81; Şevgin ve ark., 2020). COVID-19 pandemisi dünyayı her alanda etkileyerek insanlığın tek gündemi haline gelmiştir. Solunum sistemini tahrip ederek enfeksiyonuna sebep olan bu koronavirüs insanların sadece fiziksel sağlığını değil, aynı zamanda ruh sağlığı üzerinde de hem akut hem de kronik etkiler bırakabilmektedir. Özellikle salgının ortaya çıkışı ve vaka sayılarında hızlı bir artışın olduğu dönemlerde kişilerin yoğun bir şekilde korku, endişe ve stres yaşadığı gözlenmiştir (Göksu ve Kumcağız, 2020; Rajkumar ve ark., 2020). Stres, bireyin hissettiği olası bir tehdide karşı fiziksel ve duygusal olarak baş edememesi durumundameydana gelen ve rutin yaşantısını çoğunlukla olumsuz etkileyen gerilimli bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gajjar, 2019; Özdenk ve Kaya, 2019). Stres sağlık ve zindeliği olumsuz etkileyerek baş ağrısı, anksiyete ve depresyon gibi zararlı fiziksel ve duygusal semptomlara yol açabilmektedir (Lemay ve ark., 2019: 7001). Nitekim stres veren olay ciddi ve uzun süren bir faktör ise organizma tükenmekte ve bu noktadan sonra organizmada geri dönüşü olmayan izler bırakmakta ve hatta ölümlere yol açabilmektedir (Şahin, 2018: 30). Kişilerin stresli olaylara daha az maruz kalmaları için erken dönemde karşılaştıkları stresörleri fark etmeleri ve stresle başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Özdenk ve Kaya, 2019: 3).

Üniversite öğrencilerinin günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar nedeniyle stres ve depresyon gibi yaygın ruhsal bozukluklar yaşamakta ve bu durum üniversite öğrencileri için küresel bir endişe haline gelmektedir (Asıcı ve Uygur, 2017; Griggs, 2017; Othman ve ark., 2019). Son dönemlerde yapılan çalışmalar üniversite öğrencilerinin aileden uzaklaşma, yeni bir ortama uyum sağlama, kimlik arayışı ve akademik başarı gibi nedenlerle stres yaşadıklarını göstermektedir (Yıldırım ve ark., 2018: 592-8). Birçok üniversite öğrencisi üniversite bağlamına etkin bir şekilde uyum sağlarken, öğrencilerin büyük bir kısmı stresten olumsuz etkilenmektedir ve ruh sağlığı sorunları geliştirme riski taşımaktadır (Pidgeon ve ark., 2014: 28). Yapılan araştırmalar üniversite öğrencilerinin kariyer yapma ve iş bulma gibi gelecek ile ilgili konularında stres yaşadıklarını göstermektedir (Abel ve ark., 2014; Li ve ark., 2014; Lackovic-Grgin, 2018). Ayrıca gelişim dönemleri itibarıyla üniversite öğrencileri, yetişkinlik ile ergenlik dönemleri arasında bulunmuş bir geçiş dönemi ile de baş etmektedir (Şimşek ve ark., 2020). Geleceğe umutsuz bakan stresli bireylerde yanlış tercih yapmak veya hedeflerinden vazgeçme gibi davranışlar ortaya çıkmaktadır (Koçak ve Çepni, 2017: 241-265). Geleceğe umutsuz bakan bireylerin, yaşamlarından kaygı ve stres duymaları yaşamış oldukları olumsuz durumlardan kaynaklanmaktadır (Kula ve Saraç, 2016: 228-235). Kaygı ve stres üniversite öğrencilerinin günlük yaşantılarını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyerek geleceği olumsuz algılamalarına yol açmaktadır (Öz Ceviz ve ark., 2020). Günümüzde üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası geleceğe ilişkin taşıdıkları stresin, kaygıların, umutsuzluğun ve karamsarlığın arttığı düşünülmektedir. (Baş ve Altun, 2020: 200). Geleceğe yönelik planın ve programını düzgün şekilde belirlemeyen ve hedeflerine ulaşamayan kişilerin stresle baş başa kalıp yoğun bir ümitsizlik duygusu yaşamaları, muhtemeldir (Çuhadar ve ark., 2020: 31-36).

Bu yüzden üniversite öğrencilerinin başarı alanı, iş alanı, ilişki alanı gibipek çok soruna sahip olduğu düşünülebilir. Tüm etkenler beraber sayıldığında üniversite öğrencilerinin yaşadığı sorunların anlaşılması ve sorunlara özgü çözüm tekliflerinin gösterilmesi, hem üniversite

öğrencilerinin güzel bir yaşam sürmesi hemde toplumun üniversite öğrencilerden daha çok verim alması adına önemlidir (Bulut ve Yıldırım, 2020).

Literatürde Üniversite öğrencilerinin COVID-19 Salgını sürecinde yaşadıkları stres düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma ile “Koronavirüs pandemi sürecinin üniversite öğrencilerinde algılanan stres seviyelerini etkileyen etmenleri” tespit etmek ve öğrencilerin hangi sorunlarla karşılaştıkları belirlenerek buna yönelik öneriler sunmak ve bu şekilde öğrencilerin yaşam standartlarının yükseltilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Materyal ve Metod

Araştırmanın Amacı ve Tipi: Bu çalışma Koronavirüs pandemi sürecinin üniversite öğrencilerinde algılanan stres seviyelerini etkileyen etmenlerin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı ve kesitsel tipte yapıldı.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi: Araştırmanın evrenini Iğdır Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu’da 2020-2021 yılları arasında öğrenimine devam eden 2000 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini örneklem seçimine gidilmeden verilerin toplandığı tarihler arasında gönüllü 728 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları: “Kişisel Bilgi Formu”: Araştırmacılar tarafından hazırlanan form (yaş, cinsiyet, Ebeveyn tutumu, Öğretim durumu, Gelir düzeyi, Kronik hastalığın varlığı, Hayata umutlu bakabilme gibi) toplam 10 sorudan oluşmaktadır.

Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ): “1983 yılında Cohen, Kamarck & Mermelste tarafından geliştirilmiş, güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alpha değeri 0.86 bulunmuştur. Bu çalışmada Bilge, Ögce, Genç ve Oran (2007) tarafından Türkçe’ye uyarlanması yapılan ölçek kullanılmış, güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alpha değeri 0.81 bulunmuştur. 5’li likert tipinde (0 hiç, 4 çok sık) hazırlanan ölçeğin üç maddesi ters (4.,5.,6. maddeler), beş maddesi düz ifadedir (1.,2.,3.,7.,8. maddeler). Ölçekten toplam 0-32 arasında puan alınmaktadır. Algılanan stres (1.,2.,3.,7., 8. maddeler) ve algılanan baş etme (4.,5.,6. maddeler) olmak üzere iki alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçek hem toplam puan hem de alt ölçek puanları üzerinden değerlendirilmektedir. Toplam puanın yüksek olması algılanan stres düzeyinin yüksek olması anlamındadır. Alt ölçeklerden alınan puanların yüksekliği ise olumsuz bir durumdur” (Bilge ve ark., 2009).

Verilerin Toplanması: Bu çalışma Ocak 2021 ile Şubat 2021 tarihleri arasında Doğu Anadolu’da bir devlet üniversitesinin öğrencilerine çalışmanın bağlantı adresi mail yoluyla gönderildi. Veri toplamada “Öğrencilerin kişisel bilgi formuna ait sorular” ile “Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)” kullanıldı.

Verilerin Değerlendirilmesi: Çalışmada elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences 25.0 programında değerlendirildi. Verilerin değerlendirilmesinde yüzde, ortalama, bağımsız gruplarda “t testi ve tek yönlü anova testi” kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu çarpıklık ve basıklık değerleri ile değerlendirildi. Algılanan Stres Ölçeğinin normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Anlamlılık oranı $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü: Çalışmanın uygulanmasına başlamadan önce ilk olarak Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etik Kurulu’ndan 29.12.2020 tarih ve E-44738881-200-24390 sayı numarası ile etik kurul izni alındı. Araştırmaya katılacak bireylere; araştırmanın amacı, yöntemi, araştırma için ayıracakları zaman, araştırmaya katılmanın herhangi bir zarar

vermeyeceği ve katılımın tamamen gönüllülük ilkesine dayandığı konularında bilgiler verilerek online olarak izinleri alındı.

Bulgular

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı incelendiğinde; Öğrencilerin % 46.7'sinin 21-23 yaş aralığında, % 64.4'ünün kızlardan oluştuğu, % 40.9'unun ebeveynlerinin otoriter olarak algılandığı, % 56.7'sinin birinci öğretime devam edenlerin oluşturduğu, % 73.9'unun gelir durumunun kötü olduğu, % 90.1'inin herhangi bir kronik hastalığı olmadığı, % 85'inin hayata umutlu baktığı saptandı (Tablo 1.).

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri

Değişkenler(n=728)	Sayı	%
Yaş		
17-20	282	38.7
21-23	340	46.7
24 ve üzeri	106	14.6
Cinsiyet		
Erkek	259	35.6
Kız	469	64.4
Ebeveyn tutumu		
İlgisiz	52	7.2
Otoriter	298	40.9
Demokrat	378	51.9
Öğretim durumu		
Birinci öğretim	413	56.7
İkinci öğretim	315	43.3
Gelir düzeyi		
Kötü	538	73.9
Orta	138	19.0
İyi	52	7.1
Kronik hastalığın varlığı		
Evet	72	9.9
Hayır	656	90.1
Hayata umutlu bakabilme		
Evet	619	85.0
Hayır	109	15.0

Tanıtıcı Özellikler	Algılanan Stres	Algılanan Başetme	Toplam
	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$
Yaş			
17-20	10.68±3.91	5.71±2.36	16.39±5.24
20-22	10.30±3.65	5.39±2.30	15.70±5.05
23 ve üzeri	9.50±4.02	5.35±2.28	14.85±5.36
F değeri	3.709	1.720	3.640
p değeri	*0.025	0.180	*0.027
Cinsiyet			
Erkek	9.35±3.79	5.26±2.37	14.61±5.12
Kız	10.87±3.74	5.64±2.29	16.52±5.11
t değeri	5.247	2.125	4.820
p değeri	*0.000	*0.034	*0.000
Ebeveyn tutumu			
İlgisiz	12.63±4.27	6.86±2.85	19.50±6.06
Otoriter	10.54±3.83	5.52±2.36	16.07±5.18
Demokrat	9.85±3.63	5.31±2.15	15.16±4.85
F değeri	13.289	10.383	17.085
p değeri	*0.000	*0.000	*0.000
Öğretim durumu			
Birinci öğretim	10.77±3.48	5.64±2.35	16.42±4.80
İkinci öğretim	9.75±4.16	5.33±2.27	15.09±5.58
t değeri	3.618	1.751	3.454
p değeri	*0.000	0.080	*0.000
Gelir düzeyi			

Kötü	10.40±3.76	5.61±4.31	16.02±4.98
Orta	10.26±3.85	5.05±3.86	15.31±5.57
İyi	9.78±3.34	5.63±4.34	15.42±6.18
F değeri	9.461	5.133	6.445
p değeri	*0.000	*0001	*0.000
Kronik hastalığın varlığı			
Evet	11.04±3.77	5.81±2.33	16.86±5.32
Hayır	10.25±3.82	5.47±2.32	15.73±5.17
t değeri	1.652	1.180	1.747
p değeri	0.099	0.238	0.081
Hayata umutlu bakabilme			
Evet	10.77±3.74	5.65±2.29	16.42±5.16
Hayır	7.84±3.28	4.72±2.34	12.56±3.98
t değeri	7.656	3.869	7.409
p değeri	*0.000	*0.000	*0.000

Tablo 2. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Algılanan Stres Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre algılanan stres düzeyleri incelendiğine (Tablo.2.). Öğrencilerin yaş grupları ile algılanan stres alt boyutu ve toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0.05$) . Bireylerin yaşlarına göre ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında; 17-20 yaş aralığındaki bireylerin algılanan stres ile algılanan baş etme düzeyleri diğer yaş gruplarına göre daha yüksekti (Tablo 2.).

Bireylerin cinsiyetleri ile toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0.05$). Kızların algılanan stres ve baş etme düzeyleri erkelere göre daha yüksekti (Tablo 2.).

Ebeveyn tutumları ile toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0.05$). Ebeveyn tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin algılanan stres ve baş etme düzeyleri diğer ebeveyn tutum gruplarına göre daha yüksekti (Tablo 2.).

Öğrencilerin öğretim durumları ile algılanan stres alt boyutu ve toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0.05$) .Birinci öğretim öğrencilerinin algılan stres ve algılanan baş etme düzeyleri ikinci öğretim öğrencilerinden daha yüksekti (Tablo 2.).

Katılımcıların gelir düzeyi toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0.05$). Gelir durumu kötü olan öğrencileri algılanan stres, algılanan baş etme ile toplam puan ortalamaları diğer gelir gruplarına göre yüksekti (Tablo 2.).

Öğrencilerin kronik hastalığın olma durumu ile toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmadı ($p>0.05$).

Katılımcıların hayata umutlu bakabilme durumları ile toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0.05$). Hayata umutlu bakmayan öğrencilerin algılanan stres ile algılanan baş etme düzeyleri hayata umutlu bakan öğrencilerden daha yüksekti (Tablo 2.).

Ölçek	En Düşük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama
Algılanan Stres	0.00	20.00	10.33±3.80
Algılanan Başetme	0.00	12.00	5.50±2.32
Toplam	0.00	32.00	15.84±5.19

Tablo 3. Öğrencilerin Algılanan Stres Ölçeği Puan Ortalamaları

Öğrencilerin Algılanan Stres Ölçeği toplam puan ortalamaları incelendiğinde; Algılanan strese 10.33±3.80 (orta düzey üstünde), algılanan baş etmede 5.50±2.32 (orta düzey altında) ve toplamda 15.84±5.19 (orta düzey) puan ortalamasının olduğu belirlendi (Tablo 3.).

Tartışma

Bu çalışma Koronavirüs pandemi sürecinin üniversite öğrencilerinde algılanan stres seviyelerini etkileyen etmenleri tespit etmek ve öğrencilerin hangi sorunlarla karşılaştıkları belirlenerek buna yönelik öneriler sunmak ve bu şekilde öğrencilerin yaşam standartlarının yükseltilmesinin sağlanması amacıyla yapılmıştır.

Günlük yaşamın olağan ve kaçınılmaz bir parçası olan stres; son yıllarda gerek bireysel olarak gerekse de örgütsel düzeyde önem verilen ve etkilerinin azaltılması için önlemler alınan bir kavram haline gelmiştir (Ülkü, 2017). Stres Üniversite öğrencilerinde endişe vericidir ve kötü akademik performansla beraber öğrencilerde fiziksel, sosyal, psikolojik ve davranışsal sorunlara neden olmaktadır (Bozyılan, 2018; Ülkü, 2017). COVID-19 salgını ilk başladığı günden itibaren hem yaşamsal hemde ekonomik olarak büyük kayıplara yol açmasının yanında insanlar üzerinde gerek ölüm ve yoğun bakım hasta sayısındaki artış ile beraber olumsuz medya haberleri nedeniyle çok ciddi bir şekilde stresi ve kaygıyı artırdığı gözlemlenmiştir (Öz Ceviz, 2020; Lai, 2020). Özellikle genç kuşaktan Üniversite öğrencileri, bu süreçten olumsuz olarak çok etkilenmiş ve zihinsel sağlık sorunlarına karşı savunmasız kabul edilen bir nüfusu oluşturmaktadır (Zengin ve Şengel, 2020; Son ve ark., 2020).

Bu çalışmada Pandemi sürecinde online anket görüşmeleri yaparak, COVID-19 sürecinde öğrencilerin algılanan stresleri orta düzeyin üstünde ve algılanan baş etmede ise orta düzeyin altında stres yaşadıkları belirlenmiştir. Son ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 salgınının çeşitli akademik, sağlık ve yaşam tarzıyla ilgili sonuçlar üzerinde olumsuz etkisi olduğunu ve COVID-19 nedeniyle artan stres ve endişe yaşadığını göstermektedir. Ma ve ark. (2020) tarafında yapılan çalışmada COVID-19 salgını sırasında üniversite öğrencilerinde zihinsel sağlık sorunlarının oldukça yaygın olduğu ve katılımcıların yaklaşık % 45'i olası klinik akut stres ve anksiyete semptomlarına sahip olduğu belirlenmiştir. COVID-19 salgını öncesinde Savcı ve

Aysan (2014) de yaptıkları araştırmada Üniversite Öğrencilerinde stres düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Tüm bu çalışma sonuçları ile bizim çalışmamızın sonuçları benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin yaş grupları ile algılanan stres düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Göksu ve Kumcağız (2020) de yapılan çalışmada bireylerde yaş değişkenine göre Algılanan Stres Ölçeği puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Öz ve ark. (2020) tarafında yapılan çalışmada 18-22 yaş aralığındaki öğrenciler hayata karşı henüz deneyim kazanmadıklarından ötürü daha hızlı stres yaşamakta ve stres düzeyleri daha yüksek çıkmaktadır. Cao ve ark. (2020) de COVID-19 salgını sürecinde Çin'deki üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada stres düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmamızdaki bulguların aksine pandemi sürecinden önce üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda yaş ve algılanan stres düzeyi arasında bir ilişkinin bulunmadığı ve yaşın stres düzeyini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır (Taşdelen, 2013; Türkmen, 2019). Bu farklılığın oluşmasında çalışmanın COVID-19 sürecinde 17-20 yaş grubundaki öğrencilerin kaygı, endişe ve stres oluşturabilecek durumlar yaşamamış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bireylerin cinsiyetleri ile toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Kızların algılanan stres ve baş etme düzeyleri erkelere göre daha yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde hem COVID-19 pandemi öncesi hemde COVID-19 sürecinde yapılan çalışmalarda kız öğrencilerin stres algısı düzeyinin erkek öğrencilerden daha fazla olduğu görülmüştür (Doğan, 2020; Özlem, 2015; Savcı ve Aysan, 2014; Şahin, 2018, Türkmen, 2019). Ayrıca COVID-19 pandemi öncesi ve COVID-19 sürecinde yapılan araştırmalarda çalışmamızın aksine cinsiyet ile stres düzeyi arasında bir anlamlılık bulunmayan ve cinsiyetin stres düzeyini etkilemediği çalışmalarda bulunmuştur (Cao ve ark., 2020; Sarı, 2019; Taşdelen, 2013; Khater, 2014; Liu, 2015; Elkin, 2020). Bu farklılığın oluşmasında çalışmanın COVID-19 sürecinde öğrencilerin kaygı ve stres oluşturabilecek klinik deneyim yaşamamış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Katılımcıların gelir düzeyi toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında anlamlı fark saptanmıştır. Gelir durumu kötü olan öğrencilerde algılanan stres ile algılanan baş etme düzeyleri ile diğer gelir gruplarına göre yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde hem COVID-19 pandemi öncesi hemde COVID-19 sürecinde yapılan çalışmalarda gelir düzeyi yüksek olan üniversite öğrencileri için stres düzeyinin daha az olduğunu saptamıştır (Cao ve ark., 2020; Akpınar, 2013; Öncü ve ark., 2013; Tunç ve Yapıcı, 2019). Gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin hastane, ilaç ve barınma gibi nedenlerden dolayı stres düzeyinin yüksek olduğunu düşünülmektedir.

Öğrencilerin kronik hastalığın olma durumu ile stres düzeyi toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Doğan (2020) tarafında yapılan çalışmada da öğrencilerin kronik hastalığı olup olmaması ve stres düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Çalışmamızda kronik hastalığı olan öğrencilerin algılanan stres düzeyleri daha yüksek olmasına rağmen, öğrencilerin stres seviyeleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Ebeveyn tutumları ile stres toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Ebeveyn tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin algılanan stres ve baş etme düzeyleri diğer ebeveyn tutum gruplarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Elkin (2020) tarafında yapılan çalışmada Ebeveyn tutumu ile stres düzeyi arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çalışmada baskıcı ailelere sahip öğrencilerde Stres düzeyi en yüksek iken, güven verici aile yapısına sahip öğrencilerde düşük bulunmuştur. Ayrıca

Üstün ve Bayar (2015)'ın yaptığı çalışmada demokratik ve ilgili aile yapısına sahip öğrencilerin ebeveyn tutumunu ile stres düzeyleri arasında negatif bir ilişki olduğu, baskıcı ve ilgisiz aile yapısına sahip öğrencilerin ebeveyn tutumunu ile stres düzeyleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin öğrenciler üzerindeki olumlu tutumları stres düzeyini azaltmakta iken olumsuz ve ilgisiz tutumları ise stres düzeylerini yükselttiğini göstermektedir.

Katılımcıların hayata umutlu bakabilme durumları ile toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Hayata umutlu bakmayan öğrencilerin algılanan stres ile algılanan baş etme düzeyleri hayata umutlu bakan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hem COVID-19 pandemi öncesi hemde COVID-19 sürecinde çalışmamızın sonucunu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Alaosman (2019)'un yaptığı çalışmada umutsuz olan öğrencilerin stresle baş etme düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Özellikle Üniversitedeki öğrencilerin istikbaldeki iş ile ilgili umut seviyelerinin az olması stres seviyelerini yükseltmektedir. (Dereli ve Kabataş, 2009; Doğan ve Çoban, 2009; Dursun ve Aytaç, 2012; Ryff, 2014; Aslan, 2015; Küçük ve ark., 2019; Yam, 2020). Sonuçta çalışmamızın bulguları ile literatürdeki diğer çalışmaların bulguları benzerlik gösterdiğinden, öğrencilerin ileride iş bulmak ile ilgili umut algılarının stres düzeyleri üzerine önemli bir etmen olduğu söylenebilir. Üniversite öğrencilerinin salgın ve benzeri kriz süreçlerinde algılanan stres düzeylerinin bilinmesi onların yaşam kalitelerini arttırmada ve etkili iletişim becerilerinin oluşmasında katkısı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada COVID-19 Salgını Sürecinde Üniversite Öğrencilerinde Algılanan stres düzeyinin orta seviyenin üstünde ve algılanan baş etmede ise orta seviyenin altında olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş, cinsiyet, gelir durumu, ebeveyn tutumu, hayata umutlu bakabilme ve öğrenim durumları ile algılanan stres düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Üniversite öğrencileri ile yapılan bu çalışma diğer kurum bireyleri özelinde ayrıca toplumun geneli için de dikkate alınmalı ve hem korona virus salgını hemde gelecekte oluşabilen salgınlar için toplumun akıl ve ruh sağlığının korunması için önleyici çalışmalar yapılmalıdır. Üniversite öğrencilerine yönelik yapılacak stresle baş etme ve psikolojik sağlık psikoeğitimi ile öğrencilerin stresle baş etmeleri sağlanabilir.

Kaynaklar

- Abel, J.R., Deitz, R., Su, Y. (2014). Are recent college graduates finding good jobs. *Current Issues in Economics and Finance*, 20(1), 1-8.
- Akpınar, B. (2013). Öğretmen adaylarının stres düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21, 229-241.
- Alaosman, F.B. (2019). *Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı ve başa çıkma yöntemleri*. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Lefkoşa Yakın Doğu Üniversitesi.
- Asıcı, E., Uygur, S.S. (2017). Duygusal öz-yeterlik ve affetmenin algılanan stres düzeyini yordayıcı rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 6(3), 1353-75.
- Aslan, B. Y. (2015). Genç işsizliğe yönelik alan araştırması: üniversite öğrencileri arasında kaygı ve umutsuzluk. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6(2), 71- 86.

- Baş, N., Altun, F. (2020). Ortaokul öğrencilerindeki gelecek beklentilerinin açıklanmasında okula bağlılık, okul yaşam kalitesi ve akademik başarının rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (1), 197-213.
- Bilge, A., Ögce, F., Genç, R. E., Oran, N.T. (2009). algılanan stres ölçeği (Asö)'nin Türkçe versiyonunun psikometrik uygunluğu. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(25), 61-72.
- Bozkurt, N. (2004). Bir grup üniversite öğrencisinin depresyon ve kaygı düzeyleri ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler. *Eğitim ve Bilim*, 29(133),52-59.
- Bozyılan, E. (2018). *Hemşireliği öğrencilerinin spor yapma davranışlarının algılanan stres, biyo-psiko-sosyal cevap ve stresle başetme davranışları üzerine etkileri*. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Bulut, S., Yıldırım, M. (2020). Öğretmen adaylarının problem alanları ve psikolojik belirtileri. *Journal Of Human Sciences*, 17(2), 402-414.
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the covid-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*, 287, 112934. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>
- Çuhadar, A., Demirel, M., Er, Y., Serdar, E. (2020). Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı ve gelecek beklentisi ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*,15(24), 2528-35.
- Dereli, F., & Kabataş, S. (2009). Sağlık Yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin iş bulma endişeleri ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 26(1), 31-36.
- Doğan, S.A. (2020). *Mersin üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin stres algılarının değerlendirilmesi*. [Uzmanlık tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Doğan, T., & Çoban, A. E. (2009). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(153), 157-168.
- Dursun, S. & Aytaç, S. (2012). Üniversite öğrencilerinin işgücü piyasasına yönelik beklentileri ve iş deneyimleri ile umutsuzluk ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 373-388.
- Elkin, Ö.O. (2020). *Üniversite öğrencilerindeki anksiyete, stres, yaşam doyumu düzeyleri ve ilişkili değişkenlerin kız ve erkek öğrenciler arasında karşılaştırması*. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Gajjar, N. (2019). Identifying the factors causing organisational stress in police officers. *International E-Journal Of Advances In Social Sciences*, 4(12), 830–835.
- Göksu, Ö. & Kumcağız, H. (2020). Covid-19 salgınında bireylerde algılanan stres düzeyi ve kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4), 463-479.
- Griggs, S. (2017). Hope and mental health in young adult college students: an integrative review. *J Psychosoc Nurs Mental Health Serv*, 55(2), 28–35.
- Khater, Wa., Akhu_Zaheya, Lm., Shaban, Ia. (2014). Sources of stress and coping behaviours in clinical practice among baccalaureate nursing students. *International Journal of Humanities and Social Science*. 4(6), 194-202.
- Kiyat, İ., Karaman, S., Ataşen, G. I., & Kiyat, Z. E. (2020). Yeni koronavirüs (covid-19) ile mücadelede hemşirelik. *Türk Hemşireler Derneği Dergisi*, 1(1), 81-90.

- Koçak, O., Çepni, S.(2017). Üniversite öğrencilerinin çalışma hayatına dair beklentilerinin değerlendirilmesi: Yalova Üniversitesi öğrencileri örneği. *Trakya Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 241-265.
- Küçük, U., Usta, G., & Torpuş, K. (2019). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin iş bulma endişeleri ve umutsuzluk düzeyleri. *Acu Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 367-372.
- Kula, Kş., Saraç, T. (2016). Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 227-242.
- Lackovic-Grgin, K. (2018). Some psychological consequences of unemployment of young graduates. *Papers on Philosophy, Psychology, Sociology and Pedagogy*, 32(9).
- Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N. Ve Hu, S. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *Jama Network Open*, 3(3), 1-12.
- Lemay, V., Hoolahan, J., Buchanan, A. (2019). Impact of a yoga and meditation intervention on students' stress and anxiety levels. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 83 (5), 7001.
- Li, S., Whalley, J., Xing, C.(2014). China's higher education expansion and unemployment of college graduates. *China Economic Review*, 30, 567-582.
- Liu, M., Gu, K., Wong, Ks., Luo, Mz., Chan, My. (2015). Perceived stress among macao nursing students in the clinical learning environment. *International Journal of Nursing Sciences*. 2(2), 128- 133.
- Ma, Z., Zhao, J., Li, Y., Chen, D., Wang, T., Zhang, Z., ... & Liu, X. (2020). Mental health problems and correlates among 746 217 college students during the coronavirus disease 2019 outbreak in China. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 29.
- Öncü, B., Şahin, T., Özdemir, S., Şahin, C., Çakir, K., & Ezgi, Ö. (2013). Tıp Fakültesi öğrencilerinde depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ve ilişkili etmenler. *Kriz Dergisi*, 21(1), 1-10.
- Othman, N., Ahmad, F., El Morr, C., Ritvo, P. (2019). Perceived impact of contextual determinants on depression, anxiety and stress: a survey with university students. *Int J Ment Health Syst*, 5(1),13-17.
- Öz Ceviz, N., Tektaş N., Basmacı G. Ve Tektaş, M. (2020). Covid 19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin analizi. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 312-329.
- Özdenk, S., Kaya, K. (2019). Formasyon öğrencilerinde algılanan stres ile gastrointestinal semptom arasındaki ilişkinin incelenmesi ve etkileyen faktörler. *Spor Ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-8.
- Özlem, A., Hazar, G., Kılıç, E., & Korkmaz, A. (2015). Üniversite öğrencilerinde stres nedenlerinin ve stresle başa çıkma biçimlerinin belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4), 213-232.
- Pidgeon, Am., Mcgrath, S., Magya, Hb., Stapleton, P., Lo, Bcy. (2014). Psychosocial moderators of perceived stress, anxiety and depression in university students: an international study. *Open Journal Of Social Sciences*, 2, 23-31.
- Ryff, C. D. (2014). Psychological well-being revisited: advances in the science and practice of eudaimonia. *Psychotherapy And Psychosomatics*, 83, 10–28.

- Şahin, A.(2018). Üniversite Öğrencilerinin algılanan stres düzeylerinin fakülte türü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 28–35.
- Sari, E., Uyumaz G., Kaya C. (2019). Çözüm odaklılığın yordayıcı değişkenleri: yaşam doyumu, stres, depresyon ve yılmazlık. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(21), 423-438.
- Savci, M., & Aysan, F. (2014). Üniversite öğrencilerinde algılanan stres düzeyi ile stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(3), 44-56.
- Şevgin, H., Durar, E., Keleş, İ., & Durmuş, M. (Ekim, 2020). Corona virüsü (covid-19) salgını sürecinde hemşirelerde psikolojik sağlamlık düzeylerini etkileyen değişkenlerin incelenmesi. 4. *Uluslararası Sağlık Bilimleri Konferansı. IHSC 2020 Proceeding Book (s. 558-566)*. Dicle University, Diyarbakır, Turkey. Erişim Adresi:<http://www.inesegconferences.org/ihs2020/wp-content/uploads/2020/12/IHSC>.
- Şimşek, Ş., Yağcı, N., Öztop, M., Şekeröz, S.(2020). Fizik tedavi ve rehabilitasyon öğrencilerinin sınav kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 10(1), 178-182.
- Son, C., Hegde, S., Smith, A., Wang, X., & Sasangohar, F. (2020). Effects of covid-19 on college students' mental health in the United States: Interview Survey Study. *Journal of Medical Internet Research*, 22(9), E21279.
- Taşdelen, S., Zambak, Z. (2013). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(2), 101-106.
- Tunç, A., Yapıcı G. (2019). Bir tıp fakültesindeki öğrencilerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin değerlendirilmesi. *Türk J Public Health* , 17(2), 153-168.
- Türkmen, O.O. (2019). Üniversite öğrencilerinin ölüm kaygısı ile algılanan stres düzeyi arasındaki ilişkide bilinçli farkındalığın aracı rolü. [Yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Ülkü, E. (2017). *Stres ve stres yönetimi (stresle başa çıkma); Sağlık sektöründe bir uygulama*. [Yüksek lisans tezi]. Elazığ Üniversitesi.
- Üstün, A., Bayar, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 4(1), 384-390.
- Yam, F.C. (2020). Adalet Meslek yüksekokulu öğrencilerinin kariyer streslerinin psikolojik iyi oluşları üzerindeki yordayıcı rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13(72),181-200.
- Yıldırım, Ta., Dalcalı, Bd., Nabel, Eb. (2018). Üniversite öğrencilerinin stres algılama düzeyi ile baş etmede kullandıkları tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlere ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Med. J*, 18(4), 592-600.
- Zengin, B. ve Şengel, Ü. (2020). Üniversite öğrencilerinin gelecekleriyle ilgili kaygı ve beklentilerin belirlenmesi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 435- 454.

Katkı Oranı Beyanı

Makalenin yazarları, çalışmaya eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Kurul İzni Bilgisi

Bu makale için, Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurul Başkanlığının 29.12.2020 tarih ve 2020/33 sayılı kararıyla “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği”ne uygunluk kararı verilmiştir.